Açık Konuşalım

Besim Atalay

(Türk Dili) dergisinin (92) ci sayısında "Karşımıza kim çıktı" başlıklı bir yazı var. Ben bu yazıyı okuduktan sonra düşünceye daldım. Meğer Türk Dil Kurumu neler yapmış da haberimiz yokmuş. Neler başarmış da biz bilmiyormuşuz.

Karşılarına kimler çıkmış. Çıkar a. Türkçe işi bu. Ulusal bir iştir. Her türkün ortak malıdır. Her aklı eren, her düşünen Türkün bu işe karışmaya hakkı yok değildir. Nerede kaldı ki, bir profesör, hem de bu işlerle uğraşmış bir bilgi adamı, karışmasın. Bu nasıl lakırdı?

Nedense bu zatın yazısı kurumdaki alaylı dilcileri kızdırmış. Ellerindeki dergide o zata sert bir cevap yazılmış. İki kişi arasında geçen tartışmaya karışmak doğru değilse de, tartışmanın konusu dil işleridir. Elli yıllık bir dilci sıfatıyla benim de karışmaya hakkım olsa gerektir. Bu yoldaki düşüncelerimi, bildiklerimi açıklamakta bir fayda olur umusuyla şu yazıyı yazdım.

1 — Türk Dil Kurumu bir zamandanberi eser vermemektedir. Ne terimler yapılmış. Ne de gramer işi bitmiştir. Son yıllarda bir iki metin vermişse de kelime listeleri, kelimelerin anlamları verilmemiştir. Kuru bir tıpkı basımdan büyük bir fayda elde edilebilir mi? Önemli metinler, batı dillerinden çevrilmiş incelemeler Kurum dolaplarında çürümektedir.

2 — Bir iki yıl önce, Divanı Lûgatın yalnız Arap harfleriyle bir dizinini (Endeksini) yayınladılar. Önce bu işi rahmetli Ataç vasıtasıyla bana teklif ettiler. Ben Ataç'a, Divandaki Türkçe kelimelerin yalnız Arap harfleriyle yazılmasında bir fayda olmadığını, Türkçe kelimelerin yanlarına anlamlarının yazılmasını, beyit, sav gibi tanıkların alınmasını ileri sürdüm. Basılmış olan nüshalar tükenmiştir. Bugünkü Lûgat tekniğine göre yeniden bastırılmasını ileri sürdüm. Anlayış gösterdi, kabul etti. Ben bu yolda çalışmaya başladım. Bir yıl sonra iş bitmek üzereyken Dil Kurumu canibinden bir kâğıt aldım. "Divan çevirmesini tekrar basmaya lüzum yoktur. O, bir kere basılmıştır. Biz ancak, Türkçe kelimelerin yalnız Arap harfleriyle bir dizinini istiyoruz." dediler. Ben bu gereksiz ve kısır işi kabul etmedim. İş yüzü üstü kaldı. Halbuki, vaktiyle benim yapmış olduğum Divan çevirmesinde Türkçe kelimeler hem Arap harfleriyle, hem de yeni Türk harfleriyle yazılmıştı.

Türk aydınlarına, üniversitelilere soruyorum, birçok masraflarla yaptırdıkları yanlış ve güdük dizinin, yalnız Arapça harflerle Türkçe kelimelerin sıralanmasının ne faydası vardır?

Bundan başka, Kurumun kendi adamlarına yaptırdığı dizinde birçok yanlışlıklar bulunmaktadır. Bu işe Kilislinin bastırdığı nüshalar temel olmuştur. Halbuki -Bütün bilgisiyle birlikte- Kilisli bu sayıda çok yanılmıştır. Yazma nüshadaki kelimeleri oldukları gibi almış. Hiç incelememiştir. Bu kelimelerin en az yüzde onu yanlıştır. Benim çevirmelerim ve dizinim görülecek olursa bu yanlışlıklar hemen her sayfanın çıkartmasında görülecektir. Bu dizini yapan zata, herhalde bu yolda emir verilmiş olmalı ki, benim o düzeltmelerime hiç bakılmamış. İşte Dil Kurumundaki çekemezlik hastalığı, faydalı bir işi baltalamıştır.

3 — Derleme dergisinin dördüncü cildi olarak bir kitap çıkardılar. Vaktiyle ben Ku-

rumda çalışırken bir derleme komisyonu vardı. Ben de bu komisyonda çalışıyordum. Yurdun her köşesinden birçok fişler geliyordu. Komisyonda bu fişleri gözden geçiriyorduk. Bilmem hangi ilk okul öğrencilerinden birinden alınmış bir kelimeyi almıyorduk. Çok fiş vermiş görünmek için, bazı kimseler yalan yanlış kelime uydurup gönderiyorlardı. Bunları da aldırmıyordum, atıyordum.

Sayın Dil Kurumu idaresinde bulunan zatlar eser vermiş gibi görünmek için bu fire fişleri toplatmışlar. Yeniden bir kitap bastırmışlar. Dostlar da bunlar iş başında görmüş. Ben bu komisyonda çalışırken kökleri Arapça ve Farsça kelimeleri de almamaya çalışmıştım. Bu kere ne göreyim, bunlar hep Türkçe kelime sanılarak kitap şişirilmiş. Ağda, akaba,alıç, ankas, ablak, abraş, cabı, sıtara gibi yüzlerce kelime bu soydandır. Hele bir (ağras) kelimesi vardır ki ömürdür. Isparta ilinde bir nahiye merkezi olan, haftada bir pazar kurulan köyün adıdır. Rumcadır. Bunu da Türkçe sanmışlar.

Bundan başka, halk ağzında yaygın olarak kullanılan kelimelerin birçokları bu dilber kitaba alınarak kabartılmış. Paraya ve emeğe acıyorum.

4 — Hele, bir de Derleme Dergisini ters yüz ettirmişler; görmeli. Rahmetli Ata'nın vasiyeti ne gibi boş ve faydasız şeylere harcanılıyor.

5 — Sade Türkçe Kılavuz adında bir kitap daha vardır. Baştanbaşa yanlıştır. Masa başı uydurmalarıyla doludur. Bu kitaptaki gülünç uydurmaları vaktiyle kendilerine bildirmiştim.

6 — Dil Kurumu yayınlarından bir de (Gaziantep Ağzı) adlı üç ciltlik bir kitap vardır. Kitabın en kabarık olan üçüncü cildinden başlıyalım. Bu ciltte bütün yurda yaygın, Ata Sözleri Gaziantep'e mahsus gibi gösterilmiş. Kitap şişirilmiş. Kurumda vaktiyle (Numan) adında bir öğretmenin, birçok emeklerle toplayıp gönderdiği iki ciltlik Ata Sözleri uyumaktadır. Hiç şüphe yoktur ki, bu ciltlerde bulunan Ata Sözlerinin birçokları o kitaba aktarılmıştır. İkinci cilt dahi büyük bir değer taşımamaktadır. Hele birinci cilt şaheserdir. (Gıremer, fonetik, morfoleji, sintaks, başka dillerle ilgili halk ağzından parçalar) gibi çok cafcaflı bahisleri kucakladığı, kitabın kabında yazılmıştır. Kitap o bir ciltleri gibi yanlışlarla doludur. Bir iki tanık getireyim. Bu cildin (56) cı sayfasını açıyorum (r) bazen (z) olur deniyor. Kor ve köz kelimeleri örnek veriliyor. Halbuki, kor ayrı ve köz ayrı kelimelerdir. Burada değişen birşey yoktur. Yine bu sahifede "(r) bazen (y) olur" diyor. Yormak kelimesiyle, yoymak kelimesini örnek gösteriyor. İki kelime ayrı ayrı köklerden gelmiştir. İçil taraflarında yoymak halâ kullanılmaktadır. Bozmak ve yolmak anlamınadır. Kitabın (42) ci sayfasında "(k) harfi bazen (s) olur" deniyor. Kaypakla zıypak misal veriliyor. Kaypmak, kaymak demektir. Zıypmak, buzda kaymak demektir. Dil Kurumu bilginleri yalnız kelime değil, kural da uydururlar. Bu kitapta haber anlamına olan ve güney illerinde hâlâ kullanılan (salık) kelimesinin aslı (sağlık) imiş. İstanbul'un bazı bölgelerinde bu anlamda kullanılan sağlık kelimesi yanlıştır. Sağlık sıhhat anlamınadır. Sözü uzatmamak için bu kitaptan bir örnek daha verirsem işin korkunçluğu kendisini gösterecektir. Kitabın (202) ci sayfasında (Köklerinden ayrılmayan ekler) ayrımında "dilimizde öyle kelimeler vardır ki, ekli oldukları halde eklerini ayrı, köklerini ayrı mütalâa etmek hatırımızdan geçmez." denilmiş. Burada "hatırımızdan geçmez" denilmekten ziyade, bazı ekleri köklerinden ayıramayız deseydi daha doğru söylemiş olurdu. Bu zat ekin kökten ayrılamadığına örnek olarak odun, uzak, sıcak sağır kelimelerini getirmiş. Türk diliyle az çok uğraşan her adam bilir ki, odun, ot kelimesinden gelir. Ot eski Türkçede ateş demektir. Uzak kelimesinin aslı (uz) dur. (uzun) bu kökten çıkmıştır. Sıcak, ısıdan gelmiştir. Türk Dil Kurumunda yıllandanberi çalışan bir zatın (sağır) kelimesinin aslını bilmemesine şaşmamak elde değildir. Kelimenin aslı (sangrav) dır.

7 — Bu kere (Türkçe Sözlük) ün üçüncü basımı çıkmış. Bu basım da eskileri gibi yanlışlıklarla doludur. Aslı ermenice olan (örneğin), aslı Farsça olan (yadsımak) gibi gülünç uydurmalar bunda da yer almıştır. Orada yalnız uydurma kelimeler yoktur. Anlamı yanlış alınmış bir çok kelimeler de bulunmaktadır. Ağmak ve bilinç gibi. Bu son basımı ayrıca didikleyeceğim.

Gelelim Türk Dili dergisinin bu sayısındaki yazıya.

1 — Bu yazının baş tarafında "Kutsal tanıdıkları ülkü uğrunda çalışanlara durup dururken saldırıyor." deniyor. Sorarım, bugünkü Kurumun Sayın üç Kolbaşısından hangisi Kuruma girmeden önce Türkçeci idi? Hangisinin bu yolda bir yazısı vardı. Hepsi de sonradan bu işe girişmişlerdir. Az kala unutuyordum. Aklıma geldi. Dil Kurumuna girmeden ve saylav olmadan önce işbu zatlardan birisi (Oteltermal) ın Türkçe olduğunu tanıklamıştı.

Bir vakitler bu işler parasız görülürdü. Hele genel yazman hiçbir para almazdı. Bugün bu zatlar iyi bilmiyorum (750) mi, (1500) mi alıyorlar? Dil dâvasını kutsal bir ülkü bilerek çalıştıklarını söyleyen bu zatlar neden bol aylık alıyorlar? Çünkü bütçe ellerindedir. Bilim çalışmaları adıyla bütçeye bir para korlar, sonrasını Allah bilir.

2 — Bu yazıda yine deniliyor ki, "İleri sürülen kelimeler sade bir tekliftir." Şu halde, kelimenin doğrusu varken, niçin eğrisini sürüyorlar? Hiç olmazsa bilenlerden sorsalar a. Yazık değil mi geçen vakte, dökülen paraya.

Bu arada Dil Kurumu ufak bir risale daha çıkarmış. Bu risalede başka medenî milletlerin dil işinde ne yolda yürüdükleri belirtilmiş. Kurumun son yıllarda yaptığı en hayırlı iş budur. Yalnız bu yapılan iş de eksiktir. Benim (Türkçede Kelime Yapma Yolları) adındaki kitabımda gösterdiğim üzere, dil işlerinde bugün Arapların, İranlıların, Efkalıların neler yaptıklarını da belirtmek gerekti.

İşbu risalecikte birkaç noktaya dokunmadan geçemiyeceğim. Birinci sayfanın ikinci satırında "Herhangi bir kimsenin tasviyeci tutumunu veya ortaya attığı başarısız bir kelimeyi Türk Dil Kurumuna maledenler var." deniyor. Bu kadar cesarete şaşmamak elde değildir. Sözlüğü ele alıyorum, (açınsamak, andırışmak, biren, tanımlamak, yakınmak) gibi kelimeleri kim uydurmuştur? Geçişli bir fiili geçişsiz bir fiil ile karşılayan kimdir? (Bazı kelimesinin nasıl kullanılacağını bilmeyen kimdir? (Suvarmak)la (sulama)yı ayırtedemiyen kimdir? (İçin kelimesinin bozularak (ucun) olduğunu keşfeden âlim kimdir? (Keramet gösterip halka, suya seccade salmışsın) mısraını kim bozmuştur? (abdest) kelimesine, (vücut temizleme) denmiştir.

3 — Sözlükte halk arasında kullanılan birçok öz Türkçe kelimeler yoktur. (Göğez, göğeri, boğasamak, kösmek) gibi Türkçe kelimelere yanlış anlam verilmiştir.

Sözün kısası, ben Türkçemizin düzenlenmesini, bilim yoluyla kelimelerin işlenmesini, her bilimin ehliyle bilgi terimlerinin yapılmasını, Türk halkı arasında doğmuş büyümüş, ana dil zevki almış, dil bilgileri edinmiş, ulusal ülkü sahibi bir elin dilimizin gıremerini yapmasını candan arzu etmekteyim. Ne yazık bu yolda, yıllardan beri bir arpa boyu ileri gidilememiştir. Ne doğru bir sözlük, ne faydalı bir terim işi, ne iyi bir gıremer yapılabilmiştir. Ne de uyuyan Türkçe metinler yayınlanmıştır. Geçtik bunlardan şu imlâmızı olsun düzeltseler olmız mı? Hâlâ (kanat) kelimesini (d) ile yazmasalar ne olur? İyi olur a, ellerinden b kadarı geliyor. Güçleri bu kadarına yetiyor. Sağolsunlar. İş çıkmasa da sesleri çıkıyor a bu yeter. Bunada şükür.

Mısra :

SORSALAR MAĞDURUNU GADDAR KENDİN GÖSTERİR.

Gurbetin Düşündürdükleri

DURUP DURURKEN HABERSİZ
DUYGU DUYGU SARIVERİR
GURBETİN AKŞAMLARI
DURUP DURURKEN
GÖNLÜM ÜZÜLÜVERİR

ANAM GELİR AKLIMA
EVİMİZ GELİR
SOFRAMIZIN NEŞESİNDEKİ
O GÜZEL KOKU GELİR
GELİR DE BOYNUM BÜKÜLÜVERİR

GURBETTE HER GÜN DÜŞÜNÜRÜM DE
ANAM GELİR AKLIMA
EVİMİZ GELİR
SOFRADA YALNIZLIĞIM
SOKAKTA KİMSESİZLİĞİM GELİR.

Gültekin K. Suvarlı